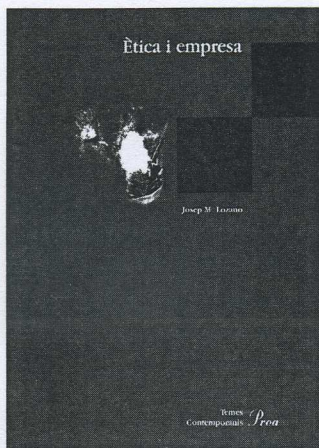

«Ètica i empresa» de Josep M. Lozano*

MIQUEL RUBIROLA I TORRENT

Economista

* Josep M. Lozano, *Ètica i empresa*, Ed. Proa, Barcelona, 1998.

1. Adela Cortina en col·laboració amb Jesus Conill, Agustín Domingo Moratalla i V. Domingo Garcia Marzá. *Ètica de la Empresa*, Editorial Trotta, 1994.

2. L'any 1994, un estudi del «Center for Business Ethics» va detectar que entre les 500 primeres empreses industrials més importants dels Estats Units i entre les 500 empreses de serveis més significatives, un 93 % posseïa l'any 1991 un codi ètic i un 32 % de les mateixes disposaven d'un comitè específic per a termes ètics. Les tasques encomanades a aquests comitès eren en un 80 % l'observació i control de les activitats ètiques de l'empresa, així com la supervisió sobre el desenvolupament de la política empresarial. A més dels *Code of Ethics* es constataren diferents formes d'incorporació de l'ètica a les empreses com ara els *Ethics Committees of the Board of Directors, Corporates Ethics and Business Conduct/Practices Office*. (Dades d'Adela Cortina, *Ètica de la Empresa*).

3. Els centres i universitats amb docència i investigació en ètica econòmica i empresarial a Espanya són destacables, Adela Cortina esmentava l'any 1994 els següents:

- ICADE: Prof. José Luis Fernández (Madrid), José Alegre (Zaragoza).
- ESADE: Prof. Josep M. Lozano.
- IESE: Prof. Antonio Argandoña.
- EIEA: Prof. Gaspar Rullón.
- ESDEN
- ESIC: Prof. Simón Reyes Martínez.
- INSTITUTO DE EMPRESA: Prof. Joaquín Garralda.
- UNIVERSIDAD DE ALCALÁ DE

Com assenyala una investigadora de primer ordre i catedràtica d'ètica, la doctora Adela Cortina,¹ des de fa una vintena d'anys la moderna praxi empresarial intenta resoldre la incorporació de l'ètica a l'empresa amb l'objectiu d'orientar l'activitat empresarial en termes socials i obtenir propostes democràtiques per a la configuració de les institucions. Es tracta d'un esforç per superar una simplificació que redueix l'empresa a acomplir amb les regles estrictes del mercat i a respectar les restriccions legals imposades pels governs.²

A Espanya, el treball acadèmic i investigador al voltant de l'ètica empresarial té importància, continuïtat i un cert reconeixement internacional³ i el treball del professor Josep M. Lozano, *Ètica i empresa*, que comentem, és sens dubte una peça clau en aquesta investigació, mèrit que li ha estat reconegut amb la concessió del premi Joan Sardà d'economia d'empresa del Col·legi d'Economistes de Catalunya.⁴

El professor Josep M. Lozano diu en el pròleg del seu llibre que, a vegades, determinades actuacions empresarials generen rebuig personal i social, rebuig que es concreta en una demanda de més ètica per bé que en realitat allò que hom reclama és més control davant la insuficiència de les sancions i pressions externes.

Aquest enfocament de l'ètica a l'empresa és reactiu, més preocupat per allò que no hauria de passar que no pas per allò que seria desitjable i, en lloc d'obrir horitzons, es preocupa per posar límits a l'actuació empresarial. Aquesta visió d'una ètica que s'afirma per negociació ofereix poques possibilitats d'assolir el veritable objectiu que no és altre que el de fer propostes ètiques que siguin viables organitzativament i que es puguin integrar en les pràctiques empresarials.

L'objecte de la moderna reflexió de l'ètica a l'empresa no és, doncs, l'expressió d'una voluntat de control adaptada als nous temps o bé l'expressió del desig de fusionar els valors ètics personals amb les finalitats de l'organització ni tampoc reduir l'ètica a ser un instrument més de la gestió subordinada a les seves finalitats i funcional en els seus objectius. Es tracta de desenvolupar una reflexió ètica, sense sermons, que sigui capaç de comprendre adequadament les pràctiques i les decisions organitzatives.

El professor Josep M. Lozano és dels que creu que en la mesura que l'ètica és una dimensió interna i intrínseca de la vida empresarial també s'ha de poder expressar i formular en el llenguatge i en els termes propis de l'empresa. Com diu d'una manera molt gràfica, en el pròleg del llibre que comentem, no es va gaire lluny si es creu que la interrelació que es pot donar entre l'ètica i l'empresa és la mateixa que es pot donar entre l'aigua i l'oli. No, en parlar d'ètica i empresa no estem parlant de dues coses separades que malden per ajuntar-se. Per al professor Josep M. Lozano l'ètica ha d'assumir que vivim en una societat d'organitzacions i no merament en una societat d'individus amb la consegüent exigència de responsabilitat i la necessitat d'autoregulació que això comporta. Alhora hem d'entendre que l'empresa és inevitablement ètica, és a dir, la dimensió ètica hi és sempre present, en la mesura que l'empresa és una institució social i, per tant, humana.

La complexitat dels termes ètics i el convenciment que no es tracta d'establir receptes de valors morals universals ni tampoc predicar coses a fer com si fossin la garantia normativa per a la realització d'una ètica empresarial, comporta que les ments lúcides com la de Josep M. Lozano es proposin una lectura crítica de les principals aportacions de la *Business Ethics* a partir de la qual es pugui avançar en algunes línies d'actuació que aportin claredat a qüestions tan com-

plexes com ara el debat sobre la responsabilitat social de l'empresa; el debat sobre si l'empresa pot considerar-se un subjecte social tal i com considerem la persona individual; la qüestió de si qualsevol codi ètic o conducta d'empresa pel simple fet de referir-se a valors és ja automàticament una expressió de l'ètica de l'empresa o bé si és vàlid afirmar i proposar valors d'empresa sense preguntar-se també per la justificació i el sentit d'aquests valors.

La tesi doctoral del professor Josep M. Lozano és molt valuosa per aproximar-se de manera fructífera a aquest complex debat, que es qüestiona quina empresa volem configurar i què volem que la identifiqui. En aquest sentit «sembla que la cultura d'empresa —i, pretesament l'ètica empresarial— deixarà de ser una eina més de gestió i passarà a ser una expressió del compromís en la gestió quan deixi de ser vista com una simple visió més actualitzada dels recursos humans, i passi a ser vista com un reconeixement del fet que a l'empresa el que hi ha són persones amb recursos. Persones que posaran els seus recursos al servei de l'organització quan aquesta sigui l'expressió d'un projecte que podem compartir, en el qual se senten compromesos i que dóna un sentit més ampli a la seva actuació com a persones i com a professionals.»⁵

La nova cultura empresarial es mou en una «atmosfera moral» que palesa, diu textualment Josep M. Lozano, «la necessitat de reconèixer la interdependència entre els processos organitzatius i els personals: el desenvolupament de la personalitat social de l'empresa esdevé indissociable del desenvolupament directiu i, en darrer terme, del desenvolupament de la maduresa de les persones en el si de l'organització. I per això mateix, la reconstrucció de la responsabilitat social de l'empresa des d'una perspectiva ètica ens ha de fer plantejar també quins són els processos d'aprenentatge i desenvolupament organitzatius i personals que s'afavoreixen dins l'organització i com s'afronten sistemàticament.»⁶

Els dos capítols finals del llibre *Ètica i empresa* analitzen aquest objectiu d'incorporar la perspectiva ètica, en totes les dimensions, com un factor clau d'aquests aprenentatge organitzatiu de manera que estigui present d'una forma articulada amb altres aspectes d'aquest aprenentatge i que això s'esdevingui d'una manera integrada en tot el seu procés. El llibre és molt sensible al marc dels nous processos d'aprenentatge organitzatius precisament perquè la viabilitat de la nostra societat recolza cada cop més en les tecnologies de la informació i el coneixement, que són per a empreses i organitzacions situades en un món profundament interdependent.

HENARES. Instituto de Dirección y Organización de la empresa: Prof. Santiago García Echevarría

— UNIVERSIDAD DE NAVARRA: Prof. José M. Ortiz.

— UNIVERSITAT JAUME I de Castelló: Prof. V. Domingo García Marzá.

— UNIVERSITAT DE VALÈNCIA: Prof. Jesús Conill.

— INSTITUTO DE CIENCIAS SEGURO MAPFRE: Prof. Jesús de Garay.

A Barcelona, a més dels centres esmentats, hi ha la seu del «Centre Europeu per a la investigació de l'organització empresarial» que és ubicat a la Fundació Anzizu. És remarcable el patrocini en matèria d'estudis sobre ètica i empresa de la Fundació Argentaria i el treball de la Fundació Etnor, a València. Remarcar, també, que des de 1991 se celebren a l'IESE els «Coloquios de Ètica empresarial y económica» dels quals s'han publicat sis volums coordinats per D. Melé.

L'associació *Ètica, Economia y Dirección* que és la branca espanyola de la *European Ethics Network* és una de les associacions més actives de l'àmbit europeu. Com ha recordat el professor Lozano, el *Journal of Business Ethics*, una de les revistes més acreditades, ha dedicat un número monogràfic a Espanya, fet que acostuma a no ser habitual en aquest tipus de publicacions.

4. El llibre del professor Josep M. Lozano és una versió reduïda (i tan esportada com li ha estat possible a l'autor) de la segona part de la seva tesi doctoral. La realització de la tesi va comptar amb l'ajut de la Fundació Jaume Bofill i de la Fundació Argentaria, a més de l'empara institucional d'ESADE on el professor Lozano és director del Departament de Ciències Socials. El llibre *Ètica i Empresa* ha estat editat per Proa a la col·lecció «Temes Contemporanis», col·lecció que és una iniciativa del «Centre d'Estudis de Temes Contemporanis de la Generalitat de Catalunya (CETC)». El CETC depèn de la Direcció General d'Avaluació i Estudis del Departament de la Presidència. L'editorial Trotta de Madrid té en premsa la versió castellana d'*Ètica i Empresa* i l'editorial Kluwer la versió anglesa.

5. *Barcelona Management Review*, núm. 9, setembre-desembre, 1998. Escrit-recensió del professor Josep M. Lozano del llibre *Rentabilidad de la ética para la empresa*, editat per la Fundació Argentaria. Llibre col·lectiu coordinat per Adela Cortina i amb escrits de A. Castiñeira, J. Conill, A. Domingo, D. García, J. F. Lozano i J. M. Lozano.

6. *Ètica i empresa*, Editorial Proa, pàg. 126.